

(SAMO)PERCEPCIJE MLADIH V POLJU POLITIČNEGA: IZZIVI ZA DRŽAVLJANSTVO

Majda HRŽENJAK

Mirovni inštitut, Metelkova 6, 1000 Ljubljana
e-mail: majda.hrzenjak@mirovni-institut.si

Mojca PAJNIK

Mirovni inštitut, Metelkova 6, 1000 Ljubljana
e-mail: mojca.pajnik@mirovni-institut.si

IZVLEČEK

Članek problematizira nizko politično participacijo mladih v okviru rasti pragmatističnega razumevanja mladine in procesov poblagovljenja državljanstva. Na podlagi intervjujev z mladimi, s predstavniki političnih strank in na podlagi percepcij mladih, ki so evalvirali online komunikacijo političnih akterjev, se avtorici osredinjata na proučevanje (samo)razumevanja mladih ter njihovega razumevanja in dojetanja komunikacije političnih akterjev ter na percepcije političnih strank in njihovo razumevanje državljanstva. V ospredju je preverjanje teze o poblagovljenju in depolitizaciji državljanstva in njegovi redukciji na dolžnostnostno državljanstvo, reducirano na volilno udeležbo.

Ključne besede: državljanstvo, politika, dolžnostnostno državljanstvo, mladi, komodifikacija državljanstva

(AUTO)PERCEZIONE DEI GIOVANI NEL CAMPO POLITICO: SFIDE PER LA CITTADINANZA

SINTESI

L'articolo problematizza la bassa partecipazione politica dei giovani nell'ambito della crescita della comprensione pragmatista dei giovani e dei processi della mercificazione della cittadinanza. In base alle interviste con i giovani, con i rappresentanti dei partiti politici e in base alle percezioni dei giovani, che hanno valutato la comunicazione online degli attori politici, le autrici si concentrano a esaminare l'(auto)percezione dei giovani e la loro comprensione e percezione della comunicazione degli attori politici nonché le percezioni dei partiti politici e la loro comprensione della cittadinanza. In primo piano c'è la verifica della tesi sulla mercificazione e depoliticizzazione della cittadinanza e del venir meno dei doveri di cittadinanza, ridotta a partecipazione elettorale.

Parole chiave: cittadinanza, politica, doveri di cittadinanza, giovani, commodificazione della cittadinanza

UVOD: TRANSFORMACIJE DRŽAVLJANSTVA

Spreminjanje fenomena mladine v tem članku primerjamo s spreminjanjem razumevanja državljanstva. Državljanstvo, izvorno pripadnost politični skupnosti in načelo delovanja v njej, je z moderno, s konsolidacijo nacionalne države, postalo administrativni kriterij (Habermas, 1972), merjen denimo z volilno udeležbo. Nekateri avtorji (Habermas, 1972; Benhabib, 2004) ugotavljajo, da političnost državljanstva, participacija v politični skupnosti, izginja na račun privatizacije politike. Državljanji in državljanke, še zlasti intenzivno to občutijo mladi, kot bomo pokazali v nadaljevanju, postanejo ločeni od politike, postanejo prejemniki, stranke odločitev politične elite in obenem ločeni od procesov deliberacije. Takšno omejeno pojmovanje državljanstva smo obravnavali kot proces depolitizacije in kot potrjevanje *ready-made* politik; državljanstvo je v službi obstoječega družbenega reda, pričakuje se zgolj prepoznanje državljanov v odnosu do politične elite, ne pa njihova participacija in soodločanje (Pajnik, 2014). V povezavi z razmahom »družbe dela«, ki jo mladi še posebno občutijo, političnost državljanstva izginja tudi na račun pollaščenja javnega s strani »paradigme dela«, v procesih »poblagovljenja državljanstva« (Somers, 2008). Medtem ko je političnost državljanstva v javnem delovanju, je njegova apolitičnost vzpon paradigme dela, ki vsiljuje načela nujnosti in koristnosti. Vse delo se mora izkazati za koristno in ujetost v paradigmo dela naredi načelo državljanstva kot javnega delovanja za nekoristno in nepotrebno.

Raziskave (Mladina, 2010) potrjujejo nizko politično participacijo mladih, ko je ta razumljena kot udeležba na volitvah, v Sloveniji, na ravni EU in širše. Demokratičacija državljanstva predvideva povezanost med centri institucionalne politike in državljanji/državljanke in je v tej zvezi podatek o nizki volilni udeležbi skrb zbujajoč ter kaže na odtujenost mladih od institucionalne politike. Obstoječa literatura (Bauböck et al., 2009) namenja veliko pozornosti prav legalnemu in institucionalnemu okviru v proučevanju državljanstva, kjer je državljanstvo razumljeno kot družbeno pričakovano izpolnjevanje »državljskih dolžnosti«, ki jih državljanke

in državljanom narekujejo formalnopravni, politični in ekonomski okviri družbe. Manj je konceptualnih poudarkov in raziskav, ki bi se osredinjali na razumevanje državljanstva kot »delovanja« državljanov in državljanek oziroma raziskav, ki bi proučevale neposredna razmerja med institucionalno politiko in civilnodružbenimi praksami. Obstoječe obravnave državljanstva praviloma tudi izpuščajo povezavo z mediji in se, z redkimi izjemami (Mossberger et al., 2008), ne posvečajo obravnavi državljanstva v povezavi z digitalnim okoljem, obenem pa je zaznati manko raziskav, ki bi državljanstvo obravnavale v povezavi s poskusom razumevanja kompleksnih političnih aktivnosti mladih.

V prizadevanju, da bi zblížali »formalistične« interpretacije državljanstva, z razumevanjem državljanstva kot procesa, kot delovanja mladih v članku v okvirih, ki jih v nadaljevanju podrobneje predstavljamo – med politično subjektivizacijo in desubjektivizacijo mladih, med dolžnostnostnim in samoaktualizirajočim državljskim slogom ter med tradicionalnimi in porajajočimi se pojmovanji in praksami politične participacije in politike – analiziramo samo-percepcije mladih kot političnih subjektov, kot se kažejo v individualnih kvalitativnih intervjujih, ki smo jih v aprilu in maju 2014 v okviru projekta DIG-CIT opravili na vzorcu podiplomskih in dodiplomskih študentov in študentk komunikologije in kulturologije na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.¹ Gre za specifičen vzorec mladih, študentk/-ov družboslovja, ki smo jih na drugem mestu poimenovali 'digitalna elita' (Hrženjak, 2014)², saj so visoko izobraženi in, kot so povedali v intervjujih, opremljeni z (vsaj) lastnim prenosnim računalnikom in pametnim telefonom, so večji uporabe NKT (novih komunikacijskih tehnologij), imajo neomejen dostop do spleta in vsak dan od dve do dvanajst ur uporabljajo NKT. V prvem delu se osredinjamo na vprašanja: kako mladi dojemajo svoj položaj v družbi; kako se samodefinirajo in samokonstruirajo v odnosu do politične participacije in družbenih neenakosti kot političnega problema; kakšno vlogo imajo pri tem NKT. V drugem delu samopercepcije mladih soočimo s tem, kako politične stranke dojemajo mlade in kakšne strategije uporabljajo, da bi jih politično aktivirali, kar tematiziramo na podlagi desetih polstrukturiranih inter-

1 Intervjuji so trajali od ene do dveh ur, bili so posneti in transkribirani. Vprašalnik je bil sestavljen iz dveh delov: prvi se je nanašal na kontekstualno umeščenost respondentov (demografski podatki, stališča o družbenih razlikah in neenakostih, refleksija lastne pozicijskega položaja, družina, dostop do NKT, spletne prakse in pismenost ter opredeljevanje politične participacije); drugi del je preverjal percepcije spletnih strani političnih organizacij (strank SDS, SD, TRS, Pirati, organizacij ŠOU, Iskra ter institucij Državnega zbora in Urada predsednika vlade) z vidika vsebine, politične participacije, oblike in učinka na splošni in individualni ravni. V vzorec so bili vključeni štiri fantje in deset deklet v starosti od 21 do 29 let, vsi so bili slovenski državljanji in slovenske nacionalne pripadnosti ter srednjega razreda, razen ene respondentke, ki je pripadala nižjemu razredu. Pet respondentov/respondentk se je opredelilo, da pripadajo katoliški religiji, medtem ko jih devet ne pripada nobeni religiji. Osem respondentov prihaja iz mestnega, trije iz primestnega in trije iz ruralnega okolja. Osem respondentov je v partnerski zvezi, šest je samskih. Dva respondenta sta redno zaposlena, devet jih dela občasno, predvsem je to študentsko delo, trije niso vključeni v delo. V analizi se osredinjamo na naslednja vprašanja: Katere druge lastnosti, poleg tega, da ste ženska/moški in Slovenka/druga etničnost, vas še določajo in vplivajo na vas? Katere prikrajsnosti doživljate zato, ker ste mladi (in hkrati ženska/moški/(Ne)Slovenka? Katere prednosti imate zato, ker ste mladi in hkrati ženska/moški/Neslovenka? Katere razlike med ljudmi se vam še zdijo pomembne? Zakaj? Koliko časa na dan preživite na spletu? S kakšnim namenom? Kako opredeljujete politično aktivnost/pasivnost? Ali ste politično aktivni/pasivni? Opišite.

2 Termin je za namen tipologije mladih v kontekstu njihovih dejavnosti v spletnem okolju v Sloveniji že uporabila Oblak Črnič (2012).

vjujev s predstavniki političnih strank.³ V tretjem delu analizo (samo)percepcij mladih in analizo razumevanj političnih strank nadgradimo z analizo državljanstva na podlagi percepcij spletnih strani političnih akterjev, kot jih oblikujejo mladi (iz strank SDS, SD, TRS, Pirati, organizacij ŠOU, Iskre ter Državnega zbora in Urada predsednika vlade) z vidika vsebine in politične participacije.⁴

Participacije mladih se torej lotevamo s trinivojsko analizo, da bi državljanstvo izoblikovali na presečišču institucionalnega in neinstitucionalnega delovanja, predvsem pa na podlagi razumevanja delovanja, kot ga reflektirajo državljanke in državljani sami, v našem primeru skupina mladih. S pristopom, ki se osredinja na populacijo digitalno najbolj večjih, članek ponuja model proučevanja digitalnega državljanstva kot dinamičnega procesa, v katerem različni akterji politiko sooblikujejo in naj bi se prepoznali kot avtorji oziroma akterji politike in ne zgolj kot njeni naslovniki (Habermas, 1996). Tukaj seveda ni naš namen funkcionalistično koncipiranje »učinkovitega državljanstva«; »inoviranje državljanstva« (Rogers, 1962) razumemo v pomenu izostritve razumevanja političnega delovanja kot kompleksnega in interaktivnega procesa, ki predvideva (ne zgolj vključuje in dodaja) participacijo državljanov. Državljanstvo proučujemo z analizo percepcij mladih o vprašanih politične participacije, pri čemer izhajamo iz 'situirane' obravnave mladih, tj. z upoštevanjem življenjskega konteksta in pomenov, s katerimi mladi osmišljajo lasten položaj in delovanje v družbi. Opiramo se na teorijo pozicionalnosti, s katero avtorji (Anthias, 2002) opozarjajo na potrebo po situirani, kontekstualni obravnavi fenomena proučevanja. Participacija je odvisna od vrste socialnih, ekonomskih, političnih in kulturnih okoliščin, ki določajo delovanje na ravni posameznika in skupine.

INTERSEKCIJE MLADIH IN DRŽAVLJANSTVA

Mladina je fenomen dvajsetega stoletja in v obdobju od 60. let dvajsetega stoletja do danes so mladi prehodili pot od politične subjektivizacije in, kot resignirano poudarjajo številni sodobni raziskovalci mladine, do politične desubjektivizacije. Po drugi svetovni vojni se je mladina iz generacijske kategorije pretvorila v pomembno družbeno skupino, ki ne le sprejema vnaprej dane ideološke sisteme odraslih, temveč jih pri prehodu v odraslost aktivno prepričuje, se pogaja, reinventira in spreminja (Ule, 2002, 11). Z nenehnim podaljševanjem obveznega in potrebnega šolanja, ki poteka od 50. let prejšnjega stoletja vse do danes, se podaljšuje obdobje

mladosti, ki se odpira kot privilegirani družbeni položaj razvijanja novih senzibilnosti, eksperimentiranja z drugačnimi oblikami družbenosti in političnega angažmaja. To je prišlo do izraza zlasti v študentskih gibanjih v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja, ko je, kot pravi Ule (Ule, 2002, 16), »potreba po družbenih spremembah postala med študentsko mladino individualna potreba«, v kateri je bilo spreminjanje obstoječih družbenih norm in praks s prakticiranjem drugačnih življenjskih stilov in političnim delovanjem pogoj za osebni razvoj.

V strokovni javnosti so bila gibanja mladih najprej označena kot uporništvo in kriminalizirana, šele pozneje pa pripoznana kot proces oblikovanja specifične vrstniške skupinske pripadnosti, avtonomne mladinske kulture. Tudi v 70. in 80. letih dvajsetega stoletja so mladi kot soakterji sicer širših alternativnih družbenih gibanj sodelovali pri uveljavljanju pomembnih družbenih inovacij, ki so bile del procesa kulturne modernizacije. S temi angažmaji so se mladi afirmirali kot politični subjekt. Povečano družbeno vlogo in vpliv mladih v teh procesih avtorji (Zinnecker v Ule, 2002, 23) pojasnjujejo s povečanim družbenim vrednotenjem kulturnega kapitala v 70. in 80. letih dvajsetega stoletja, saj je bila mladina zaradi podaljšanega izobraževanja ena nosilnih skupin kulturnega kapitala. V 90. letih pa se položaj spremeni – v neoliberalnih razmerah ekonomski kapital dobi primat nad kulturnim kapitalom, čedalje daljša izolacija mladih od sfere dela in s tem od virov ekonomskega kapitala pa povzroči slabitev njihove družbene moči. Raziskovalci mladih ocenjujejo, da se ob koncu 20. stoletja končuje izpostavljena aktivna vloga mladine, inovativni in kritični potencial avtonomnih mladinskih kultur in novih družbenih gibanj ponikne, mladi pa se usmerijo v zavetje podaljšanega socialnega otroštva. K temu po ocenah raziskovalk (Ule, 2002, 26; Kuhar, 2005, 53) odločilno pripomore nezmožnost sodobnih družb, da bi mlade vključile v ekonomsko ovrednoteno delo, ko končajo šolanje, zaradi česar ostajajo odvisni od staršev in socialne pomoči ter prekarnih del brez socialno-ekonomskih pravic. Tak položaj mlade infantilizira, postajajo 'socialno odvečni', izgubljajo relativno družbeno moč in vpliv, posledica tega pa sta njihova družbena izolacija in marginalizacija. Takole pravi Ule: »...mladi zavzamejo podoben družbeni položaj, kot ga imajo stigmatizirane manjšine, namreč položaj nedorasle, nekompetentne in potencialno odklonske skupine.« (Ule, 2002, 24)

Zaradi individualizacije življenjskih potekov in tveganj ter rahljanja skupnostnih pripadnosti, ki so značilni za pozno moderno (Beck, 1992; Kovacheva, 2005, 25),

3 Opravljenih je bilo deset intervjujev z generalnimi sekretarji političnih strank, od novembra 2014 do februarja 2015. Vprašanja so se med drugim nanašala na dojetje demokracije, odpiranje komunikacijskih kanalov, strategije in organizacijo političnega komuniciranja. V tem članku analiziramo dele, v katerih intervjuvanci specifično tematizirajo mlade, njihov položaj in participacijo. Podrobnosti o intervjujih so dostopne v članku J. A. Prodnika v tej številki, gl. tabelo.

4 Analiza temelji na vprašanih, ki na splošni in individualni ravni sprašujejo o vsebini spletnih strani in o dimenzijah politične participacije.

imajo mladi občutek, da morajo sami poskrbeti zase, to pa povzroča tudi odsotnost avtonomnih vrstniških skupin in družbeno dejavnih mladinskih kultur. S tem se prostori mladosti' krčijo na sfero zasebnosti in prostega časa, kamor se mladi umikajo iz vloge dejavnih subjektov družbene kritike v vlogo potrošnikov novih oblik preživljanja prostega časa, ki jih ponuja sodobna informacijska tehnologija. Individualne izbire, projekti in strategije dobijo primat nad kolektivnimi akcijami in skupnostnimi prizadevanji za spremembe. V tem kontekstu se zdi, da mladina kot družbena skupina razpade, mladi pa se politično desubjektivizirajo. Ekonomska odvisnost se tako kaže kot eden pomembnih dejavnikov omejevanja polnega uresničevanja državljanke participacije mladih, kar mlade, kot poudarja Ule, postavlja ob bok drugim ekonomsko in socialno odvisnim skupinam, kot so otroci, brezposelni, gospodinje, starejši, hendikepirani, migranti (Ule, 2002, 36). Zaradi vse daljših in vse bolj negotovih prehodov v odraslost se starostne definicije mladosti postopno čedalje bolj raztegujejo: od meje polnoletnosti (18–21 let), do zaključka študija (24 let), na današnjih 29 let; in ker se zaradi fleksibilizacije in prekarizacije dela izključenost mladih iz sfere dela podaljšuje, se starostna meja definicije mladosti pomika že proti 35. letu. Tako je z vidika naraščajoče družbene in politične marginalizacije mladih širjenje kategorije mladih skrb zbujajoče.

Pesimistične ugotovitve o zatonu mladine kot politično angažirane, družbeno-kritične in inovativne družbene skupine je treba reflektirati tudi z vidika, da sodobne razmere družbenosti, kot so globalizacija, fragmentacija, individualizacija in digitalizacija ter rahljanje enovitih pripadnosti in identitet, povzročajo generacijsko spreminjanje pojmovanj in praks politike, državljanstva in participacije (Hrženjak, 2014). Medtem ko nekatere raziskave svarijo pred naraščajočo depolitizacijo, usmerjenostjo mladih v zasebnost, individualno in potrošniške izbire, druge študije (Bennet, 2008) kažejo na kritičnost mladih do institucionalne politike, ki da ne zmore integrirati njihovih komunikacijskih, identitetnih in političnih preferenc, kar naj bi mlade preusmerilo k ustvarjanju alternativnih prostorov, načinov in vsebin političnega delovanja. Bennet zaznava generacijski premik v postindustrijskih demokracijah od dolžnostnostnega (*dutiful*) k samoaktualizirajočemu (*self-actualizing*) modelu državljanstva, ki povečuje mrežni aktivizem rahlo povezanih vrstniških skupnosti, podprtih z interakcijami v digitalnem okolju, s katerim se obračajo na problematike, povezane z osebnimi vrednotami (Bennet, 2008). Politična participacija, ki v konvencionalnem dolžnostnostnem modelu državljanstva predvideva predvsem odnos med posameznikom in državo skozi dolžnost in pravico udeležbe na volitvah, članstva v političnih organizacijah in rednega informiranja o javnih zadevah, se v sodobnih razmerah družbenosti spreminja. Mladi, kot pokažeta Stolle in Micheletti (2011) na primeru političnega potrošništva (*political consumerism*), kadar

so politično aktivni, delujejo nekonvencionalno tako z vidika vsebin in lokacij, mrež mobilizacij, temporalnosti, kot tudi z vidika sloga političnega angažmaja. Dajejo prednost nehierarhičnim organizacijskim strukturam, ki omogočajo inovacijo, spontane akcije, vključenost, sporadičnost ter lahek vstop v angažma in izstop iz nje. To pa spreminja tudi sam koncept politike, ki poleg osredinjenosti na makroinstitucionalno in organizirano politiko ter interese (nacionalne) države pridobiva nove razsežnosti mikropolitike vsakdanjega življenja in specifičnih lokacij ter hkrati odgovornost za temeljna vprašanja blaginje globalne človeške skupnosti.

Medtem ko dolžnostnostno državljanstvo participacijo reducira na odnos do institucionalne politike, pa državljanstvo samoaktualiziranja politiko individualizira. Sorodni pojem, tj. kulturno in/ali medijsko državljanstvo (Hartley, 2012; Miller, 2006), denimo predvideva »aktivno občinstvo«, ki ima z razvojem tehnologij danes široke možnosti za individualizirano potrošnjo, zabavo, mreženje. Pojem predvideva, da so tehnologije povečale svobodno izbiro posameznikov, odprle možnosti potrošnje in s tem demokratizirale komuniciranje. Pomena pospešene participacije, ki naj bi jo spodbujale nove tehnologije, pa ne smemo brati zgolj v kontekstu samoaktualizacije mladih. O večji »liberalizaciji« komuniciranja in participacije, ki naj bi jo prinesle NKT, je treba kritično razmišljati tudi s stališča koristi, ki jih »samoaktualizacija« prinaša etabliranim centrom politične in ekonomske moči. Samoaktualizacija, ki naj bi prinesla več politike, ima lahko torej nasprotni učinek, tj. fragmentacijo, individualizacijo v skupnosti in še večje oddaljevanje mladih od centrov moči.

V nadaljevanju na podlagi intervjujev analiziramo, kako se transformacije državljanstva, tudi zaradi NKT, in spreminjanje položaja mladih odražajo med mladimi in političnimi elitami v Sloveniji.

SAMOPERCEPCIJE MLADIH MED KRITIČNO REFLEKSIJO IN (REFLEKTIRANO) KONFORMNOSTJO

Naracije študentov in študentk kažejo, da je ključnega pomena za njihov položaj v družbi status študenta, ki jih, kot razumejo intervjuvanci, določa bolj kot npr. spol, etničnost ali razred. To potrjuje, da sta za mlade proces izobraževanja in s tem povezana izvetost iz sfere dela in ekonomskega pritiska konstitutivni dejavnik, hkrati pa pušča neodgovorjeno vprašanje, kako se samodefinirajo in kako doživljajo svoj položaj mladi, ki niso vpeti v podaljšano izobraževanje, se soočajo s prekarnim trgom dela, brezposelnostjo in odvisnostjo. Tri različne načine osmišljanja študija je mogoče razbrati iz naracij intervjuvancev. Večina jih pomembnost študija ocenjuje pragmatično z vidika boljših perspektiv v prihodnosti in možnosti zaposlitve. Študij jim ne pomeni toliko možnost npr. osebnostnega razvoja ali večjega angažmaja v družbi, temveč predvsem »izhodišče za delovno mesto«, »pogoj za pridobitev dela za

nedoločen čas«, »gradim svojo prihodnost«, »poskušam si omogočiti boljše življenje«. Študij je v teh naracijah vrednoten predvsem kot vstopnica na trg dela in sredstvo individualnega uspeha v življenju. Druga skupina študentov in študentk pozitivno ocenjuje študij zaradi prostega časa, ki ga omogoča študij kot odmaknjenost od ekonomske nuje: »Omogoča mi priložnost brati, čas za prijatelje in zabavo, priložnost za oblikovanje neke mreže ljudi.« »Potuha, da se še ne spravim k delu.« V tem kontekstu se študij kaže tudi kot odlašanje prehoda v sfero dela: »Magisterij bom vpisala kot izhod pred iskanjem službe.«

Skupna značilnost osmišljanja študija z vidika dela in prostega časa je, da mladi študij vrednotijo z individualnega in zasebnega vidika. Trije intervjuvanci (dve ženski in en moški) pa status študenta osmišljajo v okvirih javnosti in političnega kot odgovornost do družbe in do kritične države: »Status študenta mi nalaga družbeno odgovornost biti kritičen do družbe.« »Kot študent, sploh kot družboslovec, čutim odgovornost, da se zanimam za stvari s političnega ali bolj socialnega vidika – da berem, si ustvarjam mnenje, sem razgledan.« »Biti študent mi pomeni znanje, biti intelektuala, doseči nekaj v družbi, ne samo pasivno spremljati dogajanje.« V teh naracijah študij ni ovrednoten kot zgolj osebni, na sfero dela in prostega časa vezan projekt, temveč kot usposabljanje posameznika za aktivno državljanstvo.

Odgovori na vprašanja: »Kako opredeljujete politično aktivnost/pasivnost? Ali ste politično aktivni/pasivni? Opišite.« pokažejo, ali študentje in študentke dojemajo politično participacijo v terminih dolžnostnostnega ali samoaktualizirajočega modela državljanstva. Preverjali smo, kako opisujejo svojo politično aktivnost študenti in študentke, ki status študija dojemajo kot odgovornost do družbe in do kritične države. Izkaže se, da dve intervjuvanki svojo politično aktivnost opredeljujeta v terminih samoaktualizirajočega državljanstva kot »hodim na volitve, proteste, diskutiram, izražam mnenje na portalih, napisala sem protestno pismo na ministrstvo in se podpisala« in »grem na protest, pišem članke za radio, organiziram okrogle mize in se udeležujem javnih diskusij, se pogovarjam«. Za kontrast navajamo percepcijo intervjuvanke, ki se je samoopredelila kot politično aktivna v terminih dolžnostnostnega modela participacije: »Sem aktivna, ker grem vedno na volitve in spremljam volilne kampanje.« Tudi koncept političnega intervjuvanke, ki študij dojemajo kot družbenokritično držo, opredelijo ne samo v segmentu makroinstitucionalne in organizirane politike, temveč tudi v terminih mikropolitike vsakdanjega življenja in specifičnih lokacij: »Politika se lahko začne že doma, ko se pogajaš s stališča spolov, kaj naj bi kdo naredil, in kako dojemaj partnerja. Diskutiranje s prijatelji o Romih, gejih, obiskovanje okroglih miz, podpisovanje peticij na spletu, komentiranje, branje, udeležba na protestu, akcije« in »interes za dogajanje, da si ustvariš mnenje, kritičnost in reagiranje, skozi volitve in uradne kanale, vendar tudi zunaj tega.«

Kontrastni primer »konvencionalnega« pojmovanja politike izrazi intervjuvanka, ki se sicer samoopredeli kot občasno politično aktivna: »Da se udeležujem volitev in delam na volišču.«

Vzorec kvalitativnih intervjujev je sicer premajhen, da bi lahko ugotovitve posploševali, nakazuje pa na povezavo, ki bi jo veljalo preveriti v kvantitativnih raziskavah mladih – namreč, da se pri mladih v javno, družbenokritično in politično delovanje usmerjena drža povezuje s pojmovanjem izobraževanja kot usposabljanja za aktivno državljanstvo ter z netradicionalnimi in nekonvencionalnimi percepcijami politične participacije, državljanstva in politike. To pa je sporočilo tudi za izobraževalne institucije in oblikovalce izobraževalnih politik, da njihova vloga ni zgolj v usposabljanju mladih za ekonomsko samostojnost in dodano vrednost, temveč tudi za aktivno in kritično participacijo v družbi.

Odgovori na vprašanja: »Katere prikrajsanosti doživljate zato, ker ste mladi in hkrati ženska/moški/Neslovenka? Katere prednosti imate zato, ker ste mladi in hkrati ženska/moški/Neslovenka? Katere razlike med ljudmi se vam še zdijo pomembne?« kažejo, kako mladi doživljajo svoj položaj v družbi ter ali neenakost dojemajo kot politični problem. Pri teh vprašanih se pokaže pozicioniranje mladih skozi identitetna pogajanja, njihovo samodefiniranje in diferenciranje, ki poteka na subjektivni ravni, hkrati pa njihov odziv na strukturne neenakosti. Gre za mikroanalizo na individualni in subjektivni ravni, ki pokaže, kako mladi kombinirajo mnogotere pripadnosti, katere pripadnosti doživljajo kot dominantne, kako se umeščajo v odnosu do drugih pripadnosti, s kakšnimi diskurzivnimi sredstvi legitimizirajo svoj položaj in hkrati kako uokvirjajo strukturne neenakosti, jih reproducirajo ali se jim upirajo.

Intervjuvanci predvsem poudarjajo svoje dojemanje marginaliziranosti v družbi na splošno, pri tem pa poudarjajo, da marginalizacijo doživljajo predvsem pri starejših in uradnih osebah: »Mladih nas ne jemljejo tako resno.« »Kot mlade nas podcenjujejo, zlasti npr. uradne osebe.« »Mladih nas ne jemljejo resno, čeprav imamo izoblikovana stališča.« »Starejši mladih ne jemljejo resno, pravijo, če si mlad, ne poznaš stvari in nimaš o tem kaj govoriti.« Posebej poudarjajo svojo marginaliziranost na trgu dela, ki jo kritično reflektirajo kot diskriminacijo: »Na delovnem mestu sem kot mlad izpostavljen večjim obremenitvam in imam nižjo plačo.« »Kot mladi dobivamo nižjo plačo.« Izražajo tudi zaskrbljenost, kaj bo po končanem izobraževanju: »Me pa vse bolj skrbi, kaj bo po študiju.« »Prikrajšana sem zaradi negotovosti v prihodnosti pri iskanju službe.« »Ker imam status študenta, ne doživljam prikrajšanosti, ko pa se mi to izteče ...«

Intersekcija ženskega spola in mladosti se kaže v dojemanju mladih žensk kot izrazito diskriminiran položaj na trgu dela in tudi v družbi: »Ženski spol in mladost sta najslabša kombinacija pri iskanju službe.« »Na delovnem mestu, kjer so na vodilnih položajih moški, žensko mnenje, še zlasti če je mlajša od njih, ni pomembno.«

»Moški me ne vidijo kot študentko, ampak kot kos mesa, ki ga lahko izkoristiš.« »Pri zaposlovanju sem doživela čudna vprašanja, ali nameravam imeti otroke.« Tudi mladi moški se zavedajo spolne diskriminacije na trgu dela, do nje pa imajo ambivalenten odnos – po eni strani so do spolne diskriminacije kritični, po drugi pa se zavedajo, da jim prinaša prednosti: »Delodajalci morda dajejo prednost moškim, ker nimajo skrbi za otroka kot ženske.« »Moški so še vedno obravnavani kot nadrejena vrsta, zato sem kot moški privilegiran.« »Smo dokaj enakopravni, poklicno pa so ženske na slabšem kot moški. Kot moški imam lažji dostop do nekaterih delovnih mest in priložnosti.« Tako izrazito izraženo dožemanje neenakosti moških in žensk na trgu dela pri mladih je zanimiva z več vidikov: najprej zato, ker mladi izražajo kritično mnenje o neenakosti spolov, ki sicer v družbi ni zaznana kot izrazit problem; potem zato, ker na neenakost spolov kot problem, ki ga je treba kritično obravnavati, ne opozarjajo samo mlade ženske, ampak tudi moški; in ne nazadnje zato, ker izjave mladih kažejo, da sodobni trg dela znova zastruje nekatere na prvi pogled že odpravljene družbene neenakosti, mladi kot »novi« iskalci zaposlitve pa se z njimi intenzivno soočajo.

Etničnosti kot dimenzije neenakosti intervjuvanci ne izpostavljajo, kar je verjetno posledica etnično homogenega vzorca. Kot pomembne dimenzije neenakosti pa intervjuvanci dojemajo zlasti »dimenzije izvora«: regijo, ruralnost/urbanost, družbeno-ekonomski položaj izvorne družine. To potrjuje teze, da se poleg razrednih, spolnih in etničnih dimenzij neenakosti med mladimi vzpostavlja znotrajrazredna diferenciacija, ki mlade diferencira na podlagi družinskih podpor (Ule, 2002, 33). V neoliberalnih razmerah naraščanja negotovosti in hkrati krčenja kolektivnih sistemov socialne varnosti se kot ključni varovalni dejavnik, ki določa, ali je mlad človek deležen podpore, kako kakovostne podpore je deležen in v kolikšnem obsegu je podpora na voljo, vzpostavljajo družina in ožje sorodniške mreže.

Kljub zaznavanju svoje marginaliziranosti, diskriminiranosti in nekaterih vidikov neenakosti v družbi pa izjave kažejo, da intervjuvanci svojih kritičnih stališč ne prevajajo v politično delovanje, temveč jih sprejemajo kot dani položaj, ki jih sicer skrbi, vendar ni v njihovi moči, da bi ga spremenili, zato se mu prilagajajo. Nekateri strukturne neenakosti, s katerimi se soočajo, individualizirajo: »Če česa ne morem doseči, so to moji osebni problemi, ne zato, ker sem mlad.« »Odvisno je od tega, koliko se sam angažiram, ne od spola ali etničnosti.« »Ne počutim se prikrajšano. Če se znaš postaviti zase, nimaš problemov.« Tako stališče pa zamegljuje

dejstvo, da gre za kolektivne in politične probleme, in družbo vzpostavlja kot množico posameznikov, v kateri se vsak zase samodisciplinirano bori za čim boljšo rešitev.

Naracije intervjuvancev o prednostih, ki jih imajo, ker so mladi, v veliki meri kažejo na »reflektirano konformnost« z obstoječimi razmerami na tak način, da kolektivne probleme, kot so npr. prekarizacija dela, neenakost spolov, etnična diskriminacija, marginalizacija neplačanega skrbstvenega dela ipd., transformirajo v individualno prednost: »Ker sem moški, me drugače obravnavajo, kot če bi bil ženska.« »Mladi laže dobimo službo, imamo več možnosti kot starejši, ker lahko delamo prek študentskega servisa ali avtorske pogodbe.« »Kot mlada ženska imam lahko prednosti, ker nas bolj zlahka jemljejo, kar je lahko tudi slabost.« »Kot mlada nimam otrok in dodatnih odgovornosti.« Ta stališča je treba razumeti ne statično, temveč dinamično, kot individualne procese pogajanja med mladim posameznikom in konkretnim družbenim položajem, do katerega je sicer kritičen, vendar mora v njem preživeti. Diskurzivno se ta pogajalska in kompromisna strategija kaže v mehanizmu zanikanja »saj vem, pa vendar«: »Če me gledajo kot mlado žensko, je to seksualno, kar ni tako pozitivno, čeprav se da izkoriščati.« Sintagma lahko beremo kot: »Saj vem, da ni pozitivno, da me kot mlado žensko gledajo seksualno, pa vendar se to da izkoriščati.« Te naracije kažejo, kako ambivalenten, po eni strani kritičen in reflektiran, po drugi strani pragmatičen in konformen je odnos intervjuvancev do lastnega položaja v mreži strukturnih neenakosti, pri čemer se zdi, da mladi svojo kritično zaznavo pogosto zanikajo in afirmirajo konformno preživetveno strategijo. K temu pa pripomore tudi marginalizacija mladih v polju političnega, kjer, kot poudarjajo raziskovalci, kljub temu da s polnoletnostjo pridobijo vse državljske pravice in dolžnosti, ostajajo mladi marginalizirani kot 'ne povsem avtonomni in enakopravni državljani' oziroma kot 'predpolitični subjekti' (Kuhar, 2005, 57). Zato v nadaljevanju z mikroindividualne analize prehajamo na mezo raven institucionalne analize in preverjamo, kako politične stranke dojemajo mlade in njihovo vlogo v političnem.

PRAGMATIZEM POLITIČNIH STRANK: MLADI KOT INTERESNA (NE)SKUPINA ALI VOLILNA BAZA

Kot kažejo intervjuji⁵, je odnos političnih strank do mladih heterogen, kakor so heterogene tudi same politične stranke. Starejše in politično etablirane stranke, ki sooblikujejo center politične moči, kot so koalicijski Socialni demokrati (SD) in Demokratična stranka

5 Kako politične stranke dojemajo mlade, smo preverjali v intervjujih s predstavniki in predstavnicami političnih strank z naslednjimi vprašanji: 'Mladim se pogosto očita apatičnost, ampak posebej zanje je mogoče reči, da hočejo biti nagovorjeni in angažirani na drugačen način - ste se na to kako prilagodili? Se vam zdi, da mlade najlaže dosežete prek spleta, posebej družbenih omrežij, ali pa so še vedno pomembnejši bolj tradicionalni pristopi nagovarjanja potencialnih volivcev? Ker smo raziskovali odziv mladih na spletne strani strank, nas zanima, ali razvijate na spletu kakšne strategije za aktivno vključevanje in participacijo mladih v svoje delovanje?'

upokojevcev Slovenije (DeSUS), opozicijski Slovenska demokratska stranka (SDS) in Nova Slovenija (NSi) ter zunajparlamentarna Slovenska ljudska stranka (SLS), mladih ne opredeljujejo kot svoje ključne niti kot pomembne ciljne javnosti. SD poudarja, da je njihovo članstvo starejše, v povprečju so člani stari okoli 50 let, zato razvijanje strategij komuniciranja, ki bi temeljile na NKT, ni njihova prioriteta, temveč pri nagovarjanju javnosti še vedno sledijo strategiji osebne stika. Mlade poskušajo doseči prek socialnih omrežij. Glede povečanja politične participacije mladih razmišljajo o znižanju starosti za pridobitev volilne pravice na 16 let in o uvedbi e-volitev, iz česar je mogoče sklepati, da jih zanima predvsem dolžnostni način participacije mladih. Vendar ocenjujejo, da je nezaupanje v sistem preveliko, zato razmere še niso zrele za take spremembe volilnega sistema.

SDS obravnava problem naslavljanja mladih vsebinsko, ne zgolj formalno: »Pa ni bistvo v tem, da rečemo, da smo stranka, prijazna mladim, zato, ker uporabljamo načine komuniciranja, ki bi bili blizu mladim. Mi smo stranka, prijazna mladim, ravno zato, ker komuniciramo vsebine, ki so zanje pomembne, ker jih vključujemo dejansko v delo naše stranke in je za nas to bistveno pomembnejše kot to ... sama forma.« Poudarjajo, da so posamezni konkretni problemi mladih vedno del njihovega programa in da teme, ki so usmerjene na mlade, poskušajo komunicirati tudi na mladim prilagojen način. Sicer nimajo izdelane posebne strategije za komuniciranje z mladimi. Ocenjujejo, da se mladi uspešno prebijajo iz podmladka v prve strankine vrste in v poslanske klopi, kar nakazuje, da politično delovanje razumejo predvsem v dolžnostnem in institucionalnem vidiku.

V NSi se ne strinjajo s tem, da so NKT predvsem domena mladih, temveč menijo, da jih povsem enakovredno uporablja tudi srednja generacija in čedalje bolj tudi starejša. Zato ne razvijajo novih strategij, kako bi prek NKT nagovorili mlade. Mlade pa aktivno nagovarjajo in jih vključujejo predvsem v razprave o prihodnosti stranke. Sicer pa poudarjajo specifiko stranke, da imajo številčno starejše in mlajše članstvo ter primanjkljaj v članstvu srednje generacije.

V SLS menijo, da mladi ne vidijo smisla v politiki, zato jim je treba »dati vedeti, da so lahko del zgodbe, da se lahko vključijo«. Poudarjajo, da je članstvo »nove generacije« sicer aktivno na spletnih in družbenih omrežjih, kljub temu pa menijo, da imajo tradicionalni tiskani mediji še vedno velik doseg tako pri mlajših kot starejših. Tudi novejša stranka – vladajoča Stranka Mira Cerarja (SMC), opozicijska stranka Zavezništvo Alenke Bratušek (ZAB), Stranka TRS, ki je del opozicijske stranke Združena leвица in zunajparlamentarna stranka Pozitivna Slovenija (PS) – mladih posebej ne nagovarjajo. V SMC sicer mlade zaznavajo kot »ključno ali pa kritično skupino v družbi«, vendar vztrajajo, da so »mladi del družbe«, zato niti nimajo strankarskega podmladka

niti mladih posebej ne nagovarjajo v komunikacijskih strategijah. V SMC problematiko, povezano z mladimi (npr. brezposelnost), opredeljujejo kot problem celotne družbe in se izogibajo segmentiranju družbe na interesne ali problemske podskupine. Čeprav je stališče, da so problemi marginaliziranih skupin opredeljeni kot splošni družbeni problemi, mogoče ovrednotiti pozitivno, se pri tem vseeno postavlja vprašanje demokratičnosti političnih procesov – namreč, kako so v procese odločanja vključeni tisti, ki se jih posamezne politike tičejo. V ZaAB pri mladih pogrešajo širšo družbeno angažiranost in družbeno odgovornost, saj menijo, da se mladi politično angažirajo samo takrat, ko gre za njihove parcialne in pragmatične interese. Za kontrast navedejo primer civilnodružbenih gibanj 80. let dvajsetega stoletja. Čeprav se zavedajo, da mladih skozi klasične oblike nagovarjanja ne dosežejo, za zdaj ne razvijajo posebnih strategij za aktivno vključevanje in participacijo mladih prek spleta. V stranki TRS sledijo strategiji vključevanja mladih prek vabil za aktivno sodelovanje na okroglih mizah, posvetih, javnih tribunah, ki jih organizira stranka, ter prek sodelovanja z različnimi organizacijami mladih, kot so Študentska organizacija in fakultete. Poudarjajo tudi pomembno vlogo izobraževalnega sistema in državljanske vzgoje pri aktiviranju mladih. V PS se o strategiji nagovarjanja javnosti odločajo pri vsakem dogodku posebej glede na vsebino in ciljno skupino. Mlade prepoznavajo kot tiste, ki »imajo to svežo energijo in sveža energija je nujno potrebna pri vsakem obratu, bodisi v gospodarstvu, politiki«, hkrati pa menijo, da »ne smemo pozabiti na starejšo generacijo, kjer nekateri absolutno močno odklanjajo ta novi sistem komunikacije.«

Iskra, Pirati in Združena leвица v svojem odnosu do mladih izstopajo v tem, da so to novejša stranka, ki so še v procesu etabliranja, da so 'stranke mladih' v smislu, da je njihovo članstvo pretežno mlajše generacije, ter da eksplicitno nagovarjajo mlade kot svojo ključno ciljno skupino. Iskra je asociacija študentov, ki je bila ustanovljena ravno zato, da bi okrepila študente pri soodločanju o zadevah, povezanih z njihovim položajem in pri soodločanju na državni ravni. Politično neaktivnost mladih dojemajo kot problem, ne morejo pa najti vzroka zanj. Njihov ključni cilj je spodbujanje študentov, da se politično udeležujejo, to pa, v nasprotju z drugimi političnimi strankami, poskušajo doseči z neposrednim nagovarjanjem študentov in ne predvsem prek socialnih omrežij in možnosti dvostranske komunikacije, ki jo ponujajo nove komunikacijske tehnologije. Čeprav Iskra podpira predvsem interese posebne ciljne skupine, se zavzema za politično intersekcionalnost, torej za dialog in združevanje interesov različnih skupin, namesto segmentacije politike na interese posameznih skupin, npr. mladih, upokojevcev, žensk ipd. S tem, podobno kot SMC, probleme mladih oz. študentov vzpostavlja kot širše družbene probleme, ne pa zgolj kot partikularen interes ciljne skupine. V nasprotju s SMC pa si zelo

prizadeva za vključevanje mladih v razprave in procese odločanja o stvareh, ki se nanašajo na mlade.

Tudi stranka Pirati mlade zaznava kot svojo ciljno javnost in, kot pravijo, mladi pomenijo tudi polovico aktivnih članov stranke. Kot mlade opredeljujejo člane, mlajše od 35 let, v povprečju stare okoli 25 let, ki jih dojemajo kot tiste, ki »razumejo, kako svet deluje, in imajo to mlado energijo in željo po spremembah«. Strategija stranke pri nagovarjanju javnosti je, da kombinira strokovnost, modrost in izkušnje starejšega članstva z mladimi pisci besedil, ki vsebino jezikovno oblikujejo na način, ki je za mlade aktualen in zanimiv. Ocenjujejo, da je najbolj angažirana in hkrati zanje tudi najzanimivejša, populacija v starostnem obdobju od 25 do 35 let, medtem ko mlajši v starostnem obdobju od 18 do 25 let še nimajo ustrezne zrelosti za aktivno participacijo. V stranki zaznavajo, da se politična aktivnost mladih povečuje, zlasti od protestov naprej. Protestna gibanja v letu 2013 vidijo kot prelomna ravno s tega vidika, »da se je popolnoma spremenila mentaliteta mladih ... in je interes, vedno več interesa, tudi berejo, sicer aktivacija v samo participacijo poteka počasi, ... se pa definitivno premika.« Njihova strategija doseganja javnosti v veliki meri temelji na uporabi dvosmernih komunikacijskih platform.

Tudi v stranki Združena levica mlade poudarjajo kot eno ključnih ciljnih javnosti. Navajajo, da komunikacijo z mladimi olajšuje dejstvo, da je tudi članstvo stranke mlajše oz. da so tisti, ki na strani stranke komunicirajo z mladimi, sami mladi. Pri komuniciranju uporabljajo možnosti NKT, občutljivi pa so tudi za jezik, ki ga prilagajajo mediju sporočanja in ciljni javnosti.

Intervjuji s političnimi strankami relativizirajo pesimistično tezo o politični desubjektivizaciji sodobne mladine. Mladi so ključni nosilci vsaj treh političnih strank (Združena levica, Pirati in Iskra) in pomembni akterji v številnih političnih gibanjih (protestna gibanja, Sindikat mladih, Gibanje za dostojno delo ipd.), kar tudi kaže, da se ne angažirajo samo v obliki samoaktualizirajoče politične participacije, temveč tudi v konvencionalni organizirani politiki. Značilno pa je, da etabrirane stranke, ki so v središču političnega odločanja, vključujejo pretežno srednje in starejše generacije (vključujejo tudi podmladke, vendar so v strankah marginalizirani), medtem ko so stranke, kjer so ključni nosilci mladi, za zdaj še na obrobju političnega odločanja oz. so v procesu etabliranja.

Način, kako etabrirane politične stranke dojemajo mlade in njihovo vlogo v političnih procesih, vsekakor določa – omogoča ali onemogoča – polno državljanstvo participacijo mladih. Iz izjav predstavnikov političnih strank je mogoče razbrati, da razen v novejših strankah z mladim članstvom niso dojeti kot ključna javnost. Ker pa so mladi vseeno pomembna volilna baza, stranke postopno in delno vključujejo v svoje komunikacijske strategije uporabo novih komunikacijskih platform, da bi dosegle mlade. Koliko pri tem vključujejo vsebinski vidik z nagovarjanjem konkretnih, za mlade pere-

čih problemov, novih in drugačnih tveganj, s katerimi se srečujejo sodobne mlade generacije v primerjavi s starejšimi ter spremenjene okvire političnega, v nadaljevanju preverjamo z odzivom mladih na spletne strani nekaterih političnih akterjev.

INTERSEKCIJA FORMALNEGA IN NEFORMALNEGA DRŽAVLJANSTVA: PRESEGANJE PROMOCIJSKEGA SPLETA?

Intervjuvanci na splošno ločujejo med spletnimi stranmi »formalnih« političnih akterjev, kot so parlamentarne politične stranke (SDS in SD) ter političnimi akterji, ki jih vidijo kot bolj »neformalne« (predvsem Pirati in Iskra, deloma tudi ŠOU). Stranki in Pirati sta v vzorcu najmanj poznana akterja, medtem ko Iskra in ŠOU intervjuvanci poznajo zaradi umeščenosti v specifičnem odnosu do študentske populacije. Spletno stran predsednika republike respondenti uvrščajo med uradne/formalne politične akterje, podobno spletno stran Državnega zbora, ki jo vidijo precej rigidno, najbolj pa jo v vsem vzorcu obenem zaznamuje ažurnost, vidik podajanja informacij na eni strani in umanjkanje družbenih omrežij ter možnosti neposredne komunikacije in participacije na drugi.

Respondenti ocenjujejo, da skoraj vsi politični akterji komunicirajo »v lastnem interesu« (torej v interesu stranke), odnos med sporočevalcem in naslovnikom pa je viden kot enosmeren, v smislu podajanja informacij o stranki in njenih članih, idejah, vodstvu, aktivnostih ipd. Nasprotno je pri ŠOU nekaj intervjuvancev odgovorilo, da nastopa tako v interesu organizacije kot tudi študentov (vendar je enkrat poudarjeno tudi, da delujejo proti študentom, večkrat pa, da v lastnem interesu). Podobno jih tudi pri Iskri nekaj meni, da nastopa v interesu študentov, nekateri to specificirajo, da v interesu segmenta študentov, tudi nasprotnikov ŠOU, medtem ko je Državni zbor večinoma prepoznan kot delujoč v splošnem javnem interesu. Tudi percepcije o TRS variirajo med tem, da stranka deluje v lastnem interesu, in tem, da je v interesu vseh. Vsekakor pa je TRS v svoji spletni prezenci dojeta kot veliko bolj odprta za participacijo in njen odnos ter komunikacija z naslovnikom bolj enakopravna, dvosmerna kot npr. SDS. Spletno mesto stranke SD več intervjuvancev vidi kot bolj »objektivno« v podajanju informacij, manj »pridigarsko« kot SDS in bolj odprto v smislu bolj »direktnega« odnosa z naslovnikom oziroma obiskovalci strani.

Najbolj prepoznano sporočilnost v vzorcu imajo Pirati in Iskra, tudi pri stranki TRS intervjuvanci prepoznajo željo po spremembah in pozivanje k aktivni politični participaciji. Pri nagovarjanju državljanov oziroma obiskovalca spletne strani na individualni ravni, v smislu aktivnega državljanstva in neposredne participacije, so najbolj prepoznani Pirati, pa tudi Iskra, ki poziva k participaciji prek spletnega okolja oziroma vabi k udeležbi na skupščinah, seminarjih in shodih. Zanimiva je

primerjava med Iskro in ŠOU, ki obe nagovarjata študentsko populacijo. Medtem ko je pri prvi prepoznana močna angažiranost za aktivno državljanstvo in neposredno participacijo, intervjuvanci se počutijo tudi neposredno nagovorjeni k aktivizaciji, je ŠOU apolitična in nagovarja zgolj »postranske« stvari, »študentske zadeve« v smislu zabave, štipendij, zdravja ipd.

Za etablirane politične stranke so bili pogosti komentarji, da so strani samopromocijske, da »v resnici ne nagovarjajo volivcev« (SDS, SD). Nekateri respondenti so o stranki SDS menili, da javnost nagovarja na »malo agresiven način«, da prevzema »populističen pristop«, tudi »rahlo pokroviteljskega«. Nekateri so specifično SDS nagovarjanja kontrastirali s Socialnimi demokrati, kjer so prepoznali samopromocijski, a bolj »informativen, ne toliko prepričevalen« način nagovarjanja. Za obe stranki so respondenti prepoznali, da nagovarjata s širjenjem informacij o delovanju stranke, za SDS tudi, da nagovarja tako, da utrjuje svojo volilno bazo.

Pri Iskri, tudi pri TRS, so prepoznali nagovarjanje državljanov in državljanek s specifičnimi vsebinami, pozive k aktivni udeležbi pri določenih vprašanjih. TRS v primerjavi z etabliranimi strankami dojemajo kot manj »marketinško naravnane«, za Pirate so nekateri menili, da je njihovo nagovarjanje najbolj neposredno in izrazito v primerjavi z drugimi akterji. Pri ŠOU so nekateri prepoznali, da je njihov slog nagovarjanja specifičen v primerjavi z drugimi akterji, da je bolj »sproščen, neobremenjujoč«, kot tudi, da nagovarjajo bolj v informativnem smislu specifično oziroma izključno študente (in ne državljanov na splošno), kot tudi, da je nagovarjanje bolj kot ne nepolitično – v nasprotju z Iskro, ki nagovarja k protestom oziroma nagovarja državljanke kot »politično emancipirane«. Za spletno stran Državnega zbora je bilo prepoznano, da je predvsem informativna.

Glede participacije, ki jo omogoča spletna stran, so respondenti pogosto prepoznali, da gre bolj za seznanjanje z informacijami, zlasti za SDS in SD, kot za participacijo. Prepoznali so možnost participacije prek družbenih omrežij (SD, SDS, Iskra, Pirati, ŠOU), možnost povezave s politiki (SD), pogovorni večeri (SDS). Za SDS je bilo prepoznano, da je participacija »enostranska«, za TRS, da je »dvostranska« (družbena omrežja, forum). SD participacijo omogoča tako, da vabi v članstvo; bolj pasivna participacija, »ne moreš komentirati«.

Nekateri so prepoznali redukcijo participacije na podporo akterja, na možnost doniranja (Iskra); za Iskro tudi, da vabi k neposredni participaciji (udeležba na skupščini, protestih), možnost komentarjev pod članki. ŠOU je bil prepoznani za bolj informativnega, »pogledaš novice za študente«, ni participacije »razen foruma in svetovalnice«, FB skupine, vendar ne v pomenu politične participacije, »da bi kaj sam aktivno naredil«. Spletna stran državnega zbora je bila prepoznana za informativno, glede participacije sicer omogoča vprašanja, »ni pa videti, ali odgovarjajo«.

ŠOU respondente kot državljanke nagovarja z aktualno temo »razgalimo konopljo«, sicer tudi kot študente, ki iščejo različne informacije glede študija, zabave idr. Kot državljanke Pirati nagovarjajo s pozivanjem, da vsak glas šteje, »dajo težo mojemu glasu«. Za SDS je bilo na splošni ravni prepoznano predimenzionirano nagovarjanje k pripadnosti stranki, tudi da »slabša politični diskurz v naši državi« in da na osebni ravni ne nagovarja, prej odvrta, oziroma nagovarja tiste, »ki jih to zanima«. Tudi za SD je bilo prepoznano, da kot državljanke nagovarja tiste, ki se strinjajo, identificirajo s stranko. Iskra nagovarja z informiranjem o političnem dogajanju, ki zadeva študente, tudi s pozivi, da »je treba na ulice, da se bo kaj spremenilo«, s pozivi k »aktivnemu državljanstvu«, TRS z vabili na javne tribune, prek foruma in pozivov k spremembam.

Zanimalo nas je tudi, ali spletna stran nagovarja ideje politike, kot si jih predstavljajo respondenti. Med pogostimi odgovori je bilo zaslediti, da jih ne, za stranki SDS in SD je bilo prepoznano, da se preveč delijo (levo, desno), da je komunikacija preveč enosmerna; SDS da je preveč populistična, da ne nagovarja idej politike, ker »se s stranko ne strinjam«. Za Iskro je veljalo, da je kritična, neodvisna, neideološka, osredinjena na vsebino, kar je bilo prepoznano za pozitivno, ideje politike, za katere se zavzemajo, so npr. »povezane z dostopnostjo šolstva in odprtostjo političnega organiziranja«.

Na vprašanje, kako spletna stran nagovarja k delovanju (aktivira), so bile prepoznane različne aktivnosti, kot npr. nagovarjanje k samoiniciativnosti, udeležba na dogodkih, predavanjih, delavnicah, shodih, aktiviranje prek družabnih omrežij, forumov; za etablirane stranke tudi aktiviranje »potencialnega podpornika«, aktiviranje prek tem (volitve v EU, konoplja). Prepoznano je bilo tudi, da spletne strani bolj informirajo kot aktivirajo, tudi »neaktiviranje«, odvrtačenje od aktiviranja (SDS). Glede omogočanja participacije so respondenti navajali družabna omrežja, forume, vabila na razne dogodke, neposredna vabila k participaciji, omogočanje komentiranja, spodbujanja k včlanitvi idr.

SKLEP

Politično delovanje mladih je še vedno najpogosteje obravnavano s proučevanjem udeležbe na volitvah oziroma v digitalnem kontekstu s proučevanjem vpliva digitalnega okolja na volilno udeležbo mladih. V zadnjem času se raziskave osredinjajo tudi na merjenje participacije z uporabo spletnih orodij in prek nekaterih drugih indikatorjev, kot je spremljanje političnih novic v medijih (Mossberger et al., 2008). Izhajali smo iz ugotovitve, da obstoječe študije v manjši meri upoštevajo sodobno družbeno dinamiko, ki predvideva prepoznavanje večje interaktivnosti in multidimensionalnosti v procesih politične participacije. Demokratizacija državljanstva ob enem zahteva odpravo odtujenosti oziroma zblíževanje politik z državljanji in državljanjkami, kar kliče po prenovi komuniciranja »močnih« (parlamentarnih) javnosti. V

članku smo poudarili, da pristop k državljanstvu, katerega cilj so informirane politike in povečevanje političnih kompetenc mladih, zahteva kompleksnejšo obravnavo participacije, ki se ne zadovolji s podatki o volilni udeležbi med mladimi, ampak poskuša razumeti položaj mladih, njihove potrebe in aspiracije, njihove 'situirane' umestitve v polje političnega, kot tudi njihova razumevanja in ne nazadnje prakse participacije. K 'informiranemu' in 'situiranemu' razumevanju državljanstva smo pristopili s tridelno analizo: 1. proučevali smo, kako mladi dojemajo lasten položaj v družbi, kako se samodefinirajo in razumejo v odnosu do politične participacije, 2. zanimalo nas je, kako participacijo in državljanstvo mladih razumejo politične stranke; ugotavljali smo, kako stranke dojemajo mlade in kako jih nagovarjajo, in 3. ugotavljali smo odnos mladih do spletnih komunikacij političnih akterjev.

Intervjuji s študenti in študentkami potrjujejo trende »poblagovljenja državljanstva« (Somers, 2008) tako, da se ekonomska odvisnost pokaže za enega ključnih dejavnikov omejevanja uresničevanja državljanstva participacije mladih. Mladi so poudarili problem marginaliziranosti na trgu dela, kar so kritično razumeli kot diskriminacijo. Izražali so občutek, da morajo sami poskrbeti zase, potreba po družbenih spremembah je postala individualna potreba (Ule, 2002), s čimer lahko pojasnimo mestoma resigniran odnos mladih do vprašanj, ki zadevajo njihovo aktivno participacijo. V intervjujih zaznamo strategijo »reflektirane konformnosti« z obstoječimi razmerami v družbi, ko mladi probleme denimo na trgu dela nagovarjajo z individualnimi strategijami preživetja. To strategijo lahko beremo skupaj z razumevanjem državljanstva kot zgolj ene od dolžnosti, na primer, »da se udeležujem volitev«, kar odraža »konvencionalno« razumevanje politike. Obenem so intervjuji tudi potrdili pretiranost teze o politični desubjektivizaciji mladih, ko mladi zaznavajo in na različne načine samoorganizacije nagovarjajo potrebo po »biti kritičen in odgovoren«.

Pragmatizem v razumevanju mladih izključno kot volilne baze lahko opredelimo za ozko pojmovanje državljanstva, kot ga razumejo politični akterji (izsledki na podlagi intervjujev z njimi). Zlasti etabrirane politične stranke, kot so SDS, SMC, SD mlade dojemajo z institucionalnega, strankarskega vidika, kot (potencialno) volilno bazo oziroma (potencialni) podmladek v strankarski politiki. S tega stališča nas ne preseneča ugotovitev iz analize, kako mladi dojemajo spletne strani političnih akterjev, da skoraj vsi politični akterji komunicirajo v »lastnem interesu«. Mladi prepoznajo odnos med sporočevalcem in naslovnikom pretežno kot enosmeren odnos; akterji svojo spletno prisotnost udeležujejo kot samopromocijsko strategijo. Pomembno je poudariti razlike med akterji, kot jih prepoznajo mladi: TRS, ZL sta denimo dojeti kot veliko bolj odprti za participacijo in enakopravno komunikacijo z naslovniki, kot npr. SDS. Pirati, Iskra in TRS so prepoznani med akterji, ki želijo družbene spremembe in pozivajo k aktivni participaciji, kar mladi vrednotijo pozitivno.

Analiza intervjujev je pokazala na omejitve dolžnostnostnega, institucionalno usmerjenega državljanstva, ki ga mladi sicer resignirano sprejemajo, v njem pa ne prepoznajo političnega potenciala za nastajanje novega oziroma za neposredno in učinkovito nagovarjanje problemov, ki zadevajo družbo na splošno in mlade specifično. Pragmatičnost etabrirane politike, ki mlade dojema kot volilno telo, strankarski podmladek ali pa skupino, ki je nima smisla nagovarjati posebej, ampak družbene probleme reševati čezgeneracijsko, intervjuvancev in intervjuvank ne prepriča. Nasprotno, kritično poudarjajo samopromocijske strategije strank, ki delujejo v lastnem interesu, opozarjajo na pomen odgovorne politike in kritičnega angažmaja državljanek in državljanov, za kar pa je, kot posredno pokažejo intervjuji, potrebna enakopravna obravnava mladih kot subjektov, ne objektov politike, in zagotavljanje socialno-ekonomske varnosti.

(SELF) PERCEPTION OF THE YOUNG IN THE POLITICAL FIELD: CHALLENGES FOR CITIZENSHIP

Majda HRŽENJAK

The Peace Institute, Metelkova 6, 1000 Ljubljana
e-mail: majda.hrzenjak@mirovni-institut.si

Mojca PAJNIK

The Peace Institute, Metelkova 6, 1000 Ljubljana
e-mail: mojca.pajnik@mirovni-institut.si

SUMMARY

The article addresses the issue of low political participation of the young due to their changed position of being socially redundant, and as a consequence of processes of privatization and commodification of citizenship. These processes are reflected through shifts in the understanding of citizenship and its transition from dutiful to self-actualizing citizenship, through the impact of new communication technologies changing civic practice and through the responses of the young and of political actors to these changes. The authors depart from the three-part analysis of the empirical material collected with interviews with young people and representatives of political parties, and they analyse: how young people perceive their own position in society and structural inequality as a political problem; how political parties understand the participation and citizenship of young people and how they address young people; how young people perceive online communication of political actors. While the interviews confirm the trends of commodification of citizenship, they at the same time confirm that the thesis about the young being apolitical is overrated and a too simplified explanation for the behaviours of the young. Pragmatism of political parties that understand the young primarily as an electoral base and their citizenship primarily as a practice of duty is reflected by the young critically as alienation of institutional policy, which does not recognize the political potential to directly and effectively address the problems which affect society in general and the young specifically. Increasing the involvement of young people in active citizenship, therefore, requires a more complex reading of participation, which is not content with data on voter turnout among young people, but tries to understand the situation of the young, their needs and aspirations, and their situated placement in the political field.

Keywords: citizenship, politics, dutiful citizenship, the young, commodification of citizenship

LITERATURA

- Anthias, F. (2002):** Where do I belong? Narrating Collective Identity and Translocational Positionality. *Ethnicities*, 2, 4, 491–514.
- Bauböck, R. (ur.), Perchinig, R. (ur.) & W. Sievers (ur.) (2009):** Citizenship Policies in the New Europe. Amsterdam, Amsterdam University Press.
- Beck, U. (1992):** Risk Society. Los Angeles, Sage Publications.
- Benhabib, S. (2004):** The Rights of Others: Aliens, Citizens and Residents. Cambridge, Cambridge University Press.
- Bennett, L. W. (2008):** Changing Citizenship in the Digital Age. V: Bennett, L. W. (ur.): Civic Life Online, Learning How Digital Media Can Engage Youth. Cambridge, The MIT Press, 1–24.
- Habermas, J. (1972):** Theorie und Praxis: Sozialphilosophische Studien. Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag.
- Habermas, J. (1996):** Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy. Cambridge, Polity Press.
- Hartley, J. (2012):** Digital Futures for Cultural and Media Studies. Malden, MA, Wiley-Blackwell.
- Hrženjak, M. (2014):** Državljsanske prakse mladih z vidika digitalne neenakosti in interseksionalnosti. Teorija in praksa, 51, 6, 1304–1320.
- Kovacheva, S. (2005):** Will Youth Rejuvenate the Patterns of Political Participation? V: Joerg Forbrig (ur.): Revisiting Youth Political Participation. Challenges for Research and Democratic Practice in Europe. Strasbourg, Council of Europe, 19–28.
- Kuhar, M. (2005):** Youth and Politics in Slovenia: a Pre-Political Group in a Post-socialist Age. V: Joerg Forbrig (ur.): Revisiting Youth Political Participation. Challenges for Research and Democratic Practice in Europe. Strasbourg, Council of Europe, 53–60.
- Miller, T. (2006):** Cultural Citizenship. Philadelphia, PA, Temple University Press.
- Mladina 2010.** Končno poročilo. Univerza v Mariboru: Filozofska fakulteta. Dostopno na: http://mfdps.si/Files/Knjiznica/Mladina_2010_Koncno_porocilo.pdf (10. 1. 2016).
- Mossberger, K., Tolbert, C. J. & R. S. McNeal (2008):** Digital Citizenship: The Internet, Society, and Participation. Cambridge, MA, MIT Press.
- Oblak Črnič, T. (2012):** Digitalne razslojenosti: Slovenska spletna kultura skozi razredno in kulturno diferenciacijo. *Družboslovne razprave* 28, 71, 39–62.
- Pajnik, M. (2014): Kontroverze državljanstva in nastavki za opredelitev digitalnega državljanstva. *Teorija in praksa*, 51, 6, 1185–1203.
- Rogers, E. M. (1962):** Diffusion of Innovations. New York, Free Press.
- Somers, M. R. (2008):** Genealogies of Citizenship: Markets, Statelessness, and the Right to have Rights. Cambridge, Cambridge University Press.
- Stolle, D., Micheletti, M. (2009):** Young People and Political Consumerism. Dostopno na: <http://sustainablecitizenship.com/pdf/Young-People-and-Political-Consumerism.pdf> (5. 6. 2014).
- Ule, M. (2002):** Mladina: fenomen dvajsetega stoletja. V: Mihelj, V. (ur.): Mladina 2000. Slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje. Ljubljana, Aristej in Urad RS za mladino, 9–27.